

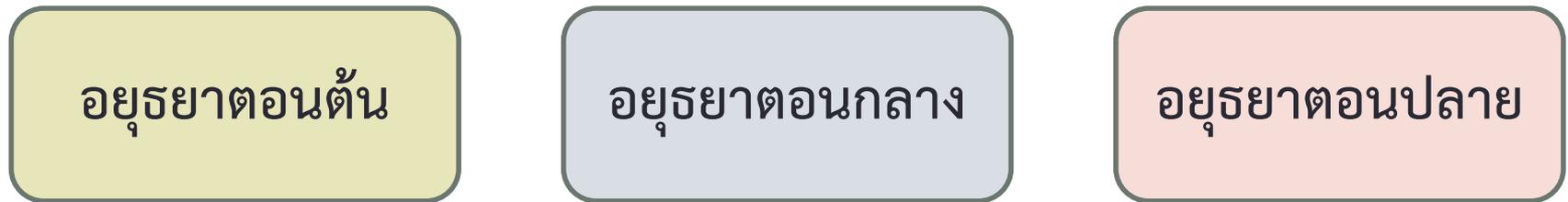
พัฒนาการของวรรณคดีไทย

วรรณคดีสมัยอยุธยา พ.ศ. ๑๘๙๓ - ๒๓๑๐

วรรณคดีสมัยอยุธยา

ระหว่างปี ๑๘๙๓ – ๒๓๑๐ รวมเวลา ๔๑๗ ปี แบ่งเป็น

เนื้อหาและรูปแบบของคำประพันธ์จะมีความหลากหลายกว่าสุโขทัย

ประกอบด้วย นิทาน นิยาย ศาสนา คำสอน พิธีกรรม แบบเรียน และการแสดง

ภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรม

กรุงศรีอยุธยาสถาปนาขึ้นในช่วง พ.ศ.๑๘๙๓

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑
(พระเจ้าอู่ทอง)

รับวัฒนธรรมของเขมรโบราณ
มาเป็นรากฐาน

สมเด็จพระบรมราชาที่ ๒
(เจ้าสามพระยา) ทำลายเมืองเขมร
ส่งผลวัฒนธรรมต่าง ๆ ในราช
สำนักสุโขทัยและหัวเมืองเหนือ
หลังไหลลงมาที่อยุธยา

เจริญถึงขีดสุด
ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
จนถึงสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช
(ตอนต้น)

ภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรม

วัฒนธรรมล้านนาแพร่เข้ามาในอยุธยา
จนเกิดการหล่อหลอมที่รุ่งเรือง
ทั้งด้านพระราชอำนาจ ภาษา
และวัฒนธรรมหลอม

อยุธยาตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำ
เจ้าพระยาตอนล่าง ซึ่งมีความอุดม
สมบูรณ์ จึงมีการติดต่อค้าขายกับ
ต่างประเทศอย่างกว้างขวาง

อยุธยาเริ่มเสื่อมลง เมื่อเกิดกรณี
ขุนวรวงศาธิราชกับท้าวศรีสุดาจันทร์
และเสียอิสรภาพ เมื่อทำสงครามกับพม่า
ในสมัยสมเด็จพระมหินทราธิราช

การปกครองเป็นแบบ
สมมติเทพ หรือ เทวราชา
การปกครองราชธานี เป็น ๔ ฝ่าย
หรือที่เรียกว่า จตุสดมภ์คือ
เวียง วัง คลัง นา

กษัตริย์กับราชวงศ์

กรุงศรีอยุธยามีพระมหากษัตริย์ปกครอง จำนวน ๓๓ พระองค์
จาก ๕ ราชวงศ์

ราชวงศ์อู่ทอง

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

ราชวงศ์สุโขทัย

ราชวงศ์บ้านพลูหลวง

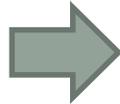

ราชวงศ์ปราสาททอง

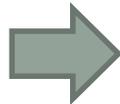
กวีและวรรณคดีสำคัญในสมัยอยุธยาตอนต้น

ลิลิตโองการแช่งน้ำ

วรรณคดีในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑

มหาชาติคำหลวง
ลิลิตยวนพ่าย

วรรณคดีในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ลิลิตพระลอ

วรรณคดีในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒

ลิลิตโองการแข่งน้ำ

วรรณคดีที่ใช้ในการประกอบพิธีสาบานตนของข้าราชการ

พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา

พระราชพิธีศรีสังฆปานกาล

เป็นการดื่มน้ำที่แทงด้วยพระแสงราชศัตราสาบานตนสาบานตน เพื่อแสดงความ
จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และเพื่อความเจริญก้าวหน้า

“วรรณคดีการเมืองที่ใช้ปกครองบ้านเมือง”

ลิลิตโองการแข่งน้ำ

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง : สันนิษฐานว่า แต่งในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง)

สำนวนภาษาในลิลิตโองการแข่งน้ำ เทียบได้กับภาษาสมัยสุโขทัย

จุดมุ่งหมายในการแต่ง : เพื่อใช้ในพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา หรือ แข่งน้ำพระพัทธ
และพระราชพิธีศรีสังข์จปานกาล จะจัดขึ้นปีละ ๒ ครั้ง
คือ เดือนเมษายน (เดือน ๕) และ เดือนกันยายน (เดือน ๑๐)

ลิลิตโองการแช่งน้ำ

การประกอบพิธี

พราหมณ์จะอ่านโองการแล้วทรงสามเล่ม ได้แก่
ประลัยवाद อัคนีवाद พรหมศาสตร์ แล้วตามด้วยอาวุธต่าง ๆ

นำน้ำมาให้ขุนนางดื่ม โดยห้ามเททิ้งหรือกินอาหารมาก่อน
เพราะจะถูกลงโทษว่าเป็นกบฏ

พระราชพิธีนี้สืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่ทอง จนเมื่อเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองเป็นประชาธิปไตยใน พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงได้ยกเลิก
ในปัจจุบันยังมีพิธีนี้เฉพาะฝ่ายทหาร

ลิลิตโองการแช่งน้ำ

รูปแบบคำประพันธ์

เป็นลักษณะของลิลิต

คือ ใช้คำประพันธ์ประเภท โคลงห้า หรือ โคลงมณฑกคติ กับร้อยโบราณ โดยเริ่มต้นด้วยร้อยโบราณ ๓ บท ถัดไปแต่งด้วยโคลงห้า และจบด้วยร้อยโบราณ

ถ้อยคำสำนวนเป็นคำไทยโบราณ มีคำเขมร บาลี และสันสกฤตปนอยู่ด้วย

เนื้อเรื่องลิลิตโองการแข่งน้ำโดยสังเขป

ตอนที่ ๑

ร่ายดั้นโบราณ ๓ บท กล่าวอัญเชิญเทพเจ้าตรีมูรติ คือ พระวิษณุ พระศิวะ และพระพรหม

ตอนที่ ๒

บรรยายด้วยโคลงห้าและร่ายโบราณสลับกัน กล่าวถึง การทำลายโลก การเกิดขึ้นใหม่ของโลก การกำเนิด มนุษย์ และสมมติเทพตามพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓

กล่าวถึงการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นพยานในการ แข่งน้ำ ปู่เจ้า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เทพยดา ภูตผี ปีศาจ และสัตว์ที่มีเขี้ยวเล็บ มาเป็นพยาน

ตอนที่ ๔

สาปแช่งผู้คิดกบฏและให้พรผู้จงรักภักดีต่อ พระมหากษัตริย์

เนื้อเรื่องลิลิตโองการแข่งน้ำโดยสังเขป

ตัวอย่างตอนสรรเสริญพระนารายณ์

โอมสิทธิสิริสรวงศรีแก้ว แผ้วฤตยู เอาจูปนแทน แก่วนกสิ้นฟ้ากสิ้นดิน บิน
เอาครุฑมาขี่ สี่ล้อสังข์จักรธารณี ภารุอวตาร อสุรแลงลาญทัก ทักนี่ยจรนาย ฯ ทาง
พระแสงศรปลั้ววาด ฯ

คุณค่าของลิลิตโองการแช่งน้ำ

คุณค่าด้านความเชื่อ

สะท้อนความเชื่อทางด้านการผสมผสาน
ระหว่างศาสนาพุทธ พราหมณ์ และเรื่องผี

คุณค่าด้านวัฒนธรรม

สะท้อนอิทธิพลของวัฒนธรรมเขมรและ
พราหมณ์ จากการบริหารปกครองระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาใช้ ร่วมกับพระราช
พิธีการถือน้ำพิพัฒน์สัตยา

คุณค่าด้านภาษา

สะท้อนการใช้คำ สำนวนที่มีลักษณะเฉพาะ
หนักแน่น บางตอนจะมีการพรรณนา
ละเอียดละออ

มหาชาติคำหลวง

มาจากชาดกเรื่อง เวสสันดรชาดก
ที่เรียกว่า “มหาชาติ” เพราะเป็นชาติสุดท้ายที่พระพุทธเจ้า
เสวยชาติเป็นพระโพธิสัตว์ คือ พระเวสสันดร
ต้องบำเพ็ญบารมีให้ครบ ๑๐ ประการ (ทานบารมี)

มหาชาติคำหลวง เป็นหนังสือคำหลวงเรื่องแรก และสอดคล้องกับ
วรรณคดีคำหลวงที่สำคัญ ๓ ลักษณะ คือ

- เป็นพระราชนิพนธ์ของเจ้านายชั้นสูง
- เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา
- เป็นเรื่องที่ใช้คำประพันธ์หลายประเภท

มหาชาติคำหลวง

เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐ มหาชาติคำหลวงสูญหายไป จำนวน ๖ กัณฑ์ คือ หิมพานต์ ทานกัณฑ์ จุลพน มัทรี สักกบรรพ และ ฉกษัตริย์ รัชกาลที่ ๒ จึงโปรดให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตกรุงรัตนโกสินทร์ แต่งซ่อมกัณฑ์ที่สูญหาย จนสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๘

มหาชาติคำหลวง

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

ตามพงศาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โปรดเกล้าฯ ให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิต
ช่วยกันแต่งและพระองค์ก็ทรงร่วมพระราชนิพนธ์ด้วย
เมื่อศักราช ๘๔๔ ตรงกับ พ.ศ. ๒๐๒๕

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

ใช้สำหรับสวดให้อุบาสก อุบาสิกา ฟัง เวลาไปบำเพ็ญกุศลที่วัด
หรือในวันนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ เช่น เข้าพรรษา ออกพรรษา
เพราะเชื่อกันว่า ถ้าฟังจบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ในหนึ่งวัน จะได้ไปเกิดในยุคพระศรีอาริย์

มหาชาติคำหลวง

รูปแบบคำประพันธ์

มหาชาติคำหลวง แต่งด้วยการยกเอาคาถาบาลีตั้งขึ้นบทหนึ่ง
และแปลเป็นภาษาไทยวรรคหนึ่งสลับกัน
ให้ใจความใกล้เคียงกับภาษาบาลีมากที่สุด
โดยใช้ทั้ง โคลง ฉันท์ กาย์ ร่าย ในการแต่ง

เนื้อเรื่องมหາชาติคำหลวงโดยสังเขป

มหาชาติคำหลวง มีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ ดังนี้

กัณฑ์ทศพร

กัณฑ์หิมพานต์

กัณฑ์ทานกัณฑ์

กัณฑ์วนประเวศน์

กัณฑ์ชูชก

กัณฑ์จุลพน

กัณฑ์มหาพน

กัณฑ์กุมาร

กัณฑ์มัทรี

กัณฑ์สักกบรรพ

กัณฑ์มหाराช

กัณฑ์ฉกษัตริย์

กัณฑ์นครกัณฑ์

คุณค่าของมหาชาติคำหลวง

คุณค่าด้านศาสนา

เป็นหนังสือมหาชาติฉบับแรก ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยตรง แสดงถึงความเลื่อมใสในศาสนา

คุณค่าด้านภาษา

ให้ความรู้เกี่ยวกับคำโบราณ คำเพลง และ ภาษาต่างประเทศ เช่น สันสกฤต

คุณค่าด้านสังคม

การเทศน์มหาชาติเป็นขนบนิยมอย่างหนึ่งของสุโขทัย ที่อยุธยาสืบทอดจนบ

ลิลิตยวนพ่าย (ยวนพ่ายโคลงต้น)

เป็นวรรณคดีประเภทเฉลิมพระเกียรติ ยอพระเกียรติ
หรือสดุดีวีรกรรมของพระมหากษัตริย์

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงทำสงครามตีเมืองเชียงขึ้น
ทรงรบชนะพระเจ้าติโลกราช ทำให้การสู้รบกับเมืองเชียงใหม่สงบลง
จึงเกิดการสดุดีวีรกรรม

คำว่า “ยวน” หมายถึง ไทยล้านนา ในที่นี้คือ เชียงใหม่

ลิลิตยวนพ่าย

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

สันนิษฐานว่าน่าจะแต่งขึ้นในราชสำนักของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
ที่เมืองพิษณุโลก หากแต่ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อยอพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่สามารถตีเมืองคืนได้สำเร็จ
หลังจากถูกล่ามนายัดครองอยู่ถึง ๑๕ ปี

รูปแบบคำประพันธ์

ลิลิตต้น คือ การนำรายต้นประกอบกั้โคลงต้นบาทกฤษร
รายต้นใช้ตอนบทนำ และรายสั้น ๆ จะแทรกมาที่หลังคำโคลงหนึ่งบท ตอนท้ายเรื่อง

เนื้อเรื่องลิลิตยวนพ่ายโดยสังเขป

ตอนที่ ๑

บทขอพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สรรเสริญเกียรติคุณ โดยเปรียบกับเทพเจ้า ๑๑ องค์ แบ่งภาครวมกันจุติลงมาเป็นกษัตริย์ และตอนท้ายขอให้วรรณคดีเรื่องนี้จงอยู่คู่กัลป์

ตอนที่ ๒

สูตรสถานี่ เป็นสังเขปประวัติศาสตร์ของกรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลของเจ้าสามพระยา พระราชบิดาของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จนถึงเหตุการณ์อันนำไปสู่สงคราม จากนั้นเสด็จออกบวชและรับราชสมบัติดั้งเดิม

ตอนที่ ๓

กล่าวขยายความสงครามเมืองเซลียง – เชียงชื่น นำเหตุการณ์สำคัญ ๆ มากกล่าวอย่างละเอียด ตอนท้ายมีบทสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ตัวอย่างลิลิตยวนพ่าย

เปนสร้อยโสภิศพัน	อุปมา
สรวมศิริธรางค	เวียไว้
จงคงคู่กัลปา	ยีนโยค
หายแผ่นดินฟ้าใหม่	อย่าหาย

คุณค่าของลิลิตยวนพ่าย

ด้านประวัติศาสตร์

ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการทำสงครามระหว่าง
อยุธยากับเชียงใหม่ เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์
ที่น่าเชื่อถือ

ด้านวิถีชีวิต

แสดงวิถีชีวิตของคนในสมัยอยุธยาที่มีความ
จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

ด้านภาษา

มีสำนวนโวหารที่ไพเราะ ก่อให้เกิดจินตภาพ ใช้
ถ้อยคำภาษาสั้นสกฤต

ลิลิตพระลอ

เป็นวรรณคดีที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของวัฒนธรรม
ระหว่างกรุงศรีอยุธยาและอาณาจักรล้านนา

เชื่อกันว่ามีเค้าโครงจริงจากตำนานล้านนา
โดยเมือง “สรอง” จะอยู่ที่อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่
และเมือง “สรวง” จะอยู่ในอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ลิลิตพระลอ เป็นวรรณคดีแบบโคลนาฏกรรม มีเค้าโครงเรื่องน่าตื่นเต้น
บทรักสะเทือนใจ มีความสยดสยอง และใช้ถ้อยคำ โวหารยอดเยี่ยม
จึงได้รับการยกย่องว่าเป็น “ยอดของลิลิต”

ลิลิตพระลอ

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง มีข้อสันนิษฐานไว้หลายประเด็น ดังนี้

๑. เดิมเชื่อว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

เพราะทรงรวมอาณาจักรล้านนาเข้ากับอยุธยา และขุนนางเป็นเชื้อพระวงศ์ล้านนา

๒. พิจารณาจากคำประพันธ์

ลิลิต แต่งด้วยร้อยสุภาพและโคลงสุภาพ เป็นรูปแบบที่นิยมภายหลังรัชกาลพระบรมไตรโลกนาถ และได้รับอิทธิพลมาจากโคลงล้านนา

๓. พิจารณาจากหนังสือจินตามณี ฉบับพระโหราธิบดี

มีการยกข้อความจากลิลิตพระลอมาเป็นตัวอย่างในการแต่งโคลงสี่สุภาพ

ลิลิตพระลอ

รูปแบบคำประพันธ์

แต่งขึ้นด้วยร่ายสุภาพ สลับกับโคลงสุภาพ

ซึ่งประกอบด้วย โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ และโคลงสี่สุภาพ

บางโคลงมีลักษณะคล้ายโคลงฉันท์และโคลงโบราณ และร่ายบางบทเป็นร่ายโบราณและร่ายฉันท์

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

เพื่อถวายพระมหากษัตริย์ให้ทรงพระสำราญ

เนื้อเรื่องลิลิตพระลอโดยสังเขป

เริ่มต้นด้วยบทประณามพจน์

สรรเสริญกรุงศรีอยุธยา และกล่าวถึง
จุดประสงค์ของการแต่ง

เนื้อเรื่องกล่าวถึงความขัดแย้ง

ระหว่างท้าวแมนสรวง และท้าวพิมพิสารราช ทำ
สงครามแย่งชิงความเป็นใหญ่ ท้าวพิมพิสารราช
สวรรคต และท้าวพิชัยพิชณุกรขึ้นครองเมืองแทน
มีพระธิดาคือ พระเพื่อน พระแพง ทั้งสองนางได้ยิน
เสียงยอพระเกียรติในรูปโฉมของพระลอจึงหลงรัก

เนื้อเรื่องลิลิตพระลอโดยสังเขป

การทำเสน่ห์

พระเพื่อน พระแพง ให้นางรื่นและนายโรย พระพี่เลี้ยง จัดการให้ปู่เจ้าสมิงพรายทำเสน่ห์ พระลอต้องเสน่ห์ จึงลาพระมารดาและนางลักษณวดี ผู้เป็นมเหสี ระหว่างเดินทางจึงเสี่ยงน้ำเพื่อทำนายอนาคตของตน ปรากฏเป็นกลางร้าย หากแต่ผีไก่อของปู่เจ้าสมิงพรายก็หลอกล่อพระลอจนตามมาถึงเมืองสรอง

พระลอถึงแก่ชีวิต

พระลอลักลอบอยู่กินกับพระเพื่อนพระแพง ท้าวพิชัยพิชณุกรทราบเรื่องจึงจัดงานอภิเษกให้ แต่พระเจ้าย่ากลับให้ยกกำลังทหารไปจับพระลอ พระลอถึงแก่ชีวิต ทำให้ทั้ง 2 เมืองคิดได้ เลิกเป็นอริกัน และร่วมปลงศพพระลอ พระเพื่อน พระแพง อย่างสมเกียรติ

ตัวอย่างลิลิตพระลอ

มากูจะเสียงน้ำ	นองไป ปรีนา
น้ำซื่อกาหลงไหล	เซียวแท้
ผิวกูจะคลาไคล	บรอด คีนนา
น้ำจูงเวียนวนแม่	รอดไส้จงไหล ฯ
ครั้นวางพระโอษฐ์น้ำ	เวียนวน อยู่นา
เห็นแต่ตาแดงกล	เลือดย้อม
หฤทัยรททน	ทุกข์ใหญ่ หลวงนา
ถนัดดั่งไม้ร้อยอ้อม	เท่าท้าวทับทรวง
	ลิลิตพระลอ , น.72

คุณค่าของลิลิตพระลอ

คุณค่าด้านวรรณศิลป์

มีการใช้สำนวนภาษาและถ้อยคำที่แสดง
วรรณศิลป์ชั้นสูง สร้างอารมณ์ร่วมและจินตภาพ

คุณค่าด้านสังคมและ วัฒนธรรม

กล่าวถึงจริยธรรมของกษัตริย์ ที่พระราช
มารดาสอนพระลอเรื่อง จารีต ๗ ประการ
ก่อนเดินทางออกจากเมือง

คุณค่าด้านอิทธิพลต่อกวีรุ่นหลัง

เกิดพระลอสำนวนต่าง ๆ และเกิดเพลงทั้งไทย
เดิมและไทยสากล เช่น ลาวเสียงเทียนเถา
เพลงยอยศพระลอ

สรุป

วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น เป็นวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์และศาสนาคล้ายกับสุโขทัย ในการหลอมรวมจิตใจประชาชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้ประเทศชาติมั่นคง ในส่วนของคำประพันธ์จะใช้รูปแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง รวมถึงเริ่มรับเอาภาษาต่างประเทศมาใช้ในการสร้างสรรค์วรรณคดีอีกด้วย